

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«СПЕЦМЕТОДИКА ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ МОВИ»**

Галузь знань	01	Освіта/Педагогіка
Спеціальність	016	Спеціальна освіта
Рівень вищої освіти		перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма		Логопедія, Олігофренопедагогіка

УДК 37.016:811.161.2-021.64]:
378.147.091.33-021.464](072)
Ф 95

*Рекомендовано до друку та видання
навчально-методичною радою Хортицької національної академії
як методичні рекомендації до організації самостійної роботи для
студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
016 Спеціальна освіта освітньо-професійних програм Логопедія,
Олігофренопедагогіка
(Протокол № 5 від 18 квітня 2023 року)*

Рецензент:

Тяпкіна Н.І. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри видавничої справи та редагування Запорізького національного університету.

Ф 95 Фурман О. Ф. Спецметодика початкового навчання мови : методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів четвертого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта освітньо-професійних програм Логопедія, Олігофренопедагогіка/ О. Ф. Фурман, В. М. Смоляк. – Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2024. – 60 с.

Методичні рекомендації розроблено з метою надати теоретичну та практичну допомогу студентам спеціальності 016 Спеціальна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійних програм Логопедія, Олігофренопедагогіка в опануванні навчального матеріалу, який винесений на самостійне опрацювання з навчальної дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови».

Методичні рекомендації містять передмову, програмовий зміст дисципліни, її структуру, перелік тем самостійної роботи та завдання до них, методичні рекомендації щодо їх виконання, запитання для самоконтролю, критерії оцінювання та список рекомендованої літератури.

Видання рекомендовано для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

© Фурман О.Ф., Смоляк В.М., 2024

©КЗВО «Хортицьканаціональна
навчально-реабілітаційнаакадемія» ЗОР, 2024

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Зміст навчальної дисципліни.....	7
Структура навчальної дисципліни.....	15
Зміст самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до її виконання.....	17
Критерії оцінювання самостійної роботи.....	54
Рекомендована література.....	56

ПЕРЕДМОВА

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у період, вільний від обов'язкових навчальних занять. Посилює значення самостійної діяльності студентів перехід вищої школи до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Мета самостійної роботи полягає в тому, щоб навчити студентів самостійно опрацьовувати, аналізувати й осмислювати навчальний матеріал, формувати в студентів пізнавальну активність, потребу безперервного самостійного поповнення знань і вміння підвищувати рівень своєї організованості.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом і становить не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Виконання студентами завдань самостійної роботи сприяє поглибленню та закріпленню теоретичних знань з методики викладання української мови в початковій ланці освіти; оволодінню методами та прийомами корекції та формування мовлення як засобу спілкування дітей з порушеннями мовлення. Студенти набувають навичок аналізу та систематизації інформації з різних джерел, навчаються порівнювати, отримують можливості для порівняння отриманих при вивченні дисципліни знань та практичного досвіду.

Самостійна робота студентів передбачає вивчення літератури з курсу, самостійне опрацювання питань за означеним переліком, написання та аналіз матеріалу із зазначених літературних джерел.

Мета навчального курсу «Спецметодика початкового навчання мови» полягає у формуванні в студентів знань зі спецметодики викладання української мови в початковій ланці освіти; оволодіння методами та прийомами корекції та формування мовлення як засобу спілкування дітей з порушеннями мовлення.

Завдання навчальної дисципліни в системі дисциплін навчального плану бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта:

– розуміння соціальної ролі мови, її функцій, мовленнєвої діяльності та її компонентів у житті окремої людини і суспільства в цілому;

- визначення мети, змісту й обсягу курсу української мови в спеціальному закладі для дітей з порушеннями мовлення на різних етапах мовної освіти;
- реалізація світоглядної функції рідної (державної) мови, вплив на формування національно-мовної особистості;
- засвоєння належних мовних і мовленнєвих понять, рівнів мовної системи і закономірностей функціонування мови;
- вивчення й опис найбільш раціональних, оптимальних та ефективних методів і засобів навчання залежно від змісту матеріалу, індивідуальних особливостей учнів, рівня їхньої мовної і мовленнєвої компетенцій;
- забезпечення належного рівня культури мовлення учнів з порушеннями мовлення, розвитку комунікативних умінь і навичок.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- теоретичні основи спецметодики початкового навчання мови, технологію їх упровадження в навчальний процес;
- діагностичні методики вивчення стану мовленнєвого розвитку, а також знань, умінь та навичок з рідної мови;
- методи та прийоми навчання читанню й письму, вивчення елементів лексикології, граматики, будови слова, орфографічного матеріалу та розвитку зв'язного мовлення;

вміти:

- правильно структурувати та організовувати процес навчання мови в спеціальному закладі для дітей із порушеннями мовлення;
- проводити різні типи уроків з рідної мови, індивідуальні та групові заняття;
- діагностувати стан навчальних досягнень учнів з предмета «Українська мова та читання».

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають здобути:

Загальні компетентності:

ЗК-4. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК-3.Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4.Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-16.Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Навчальна дисципліна «Спецметодика початкового навчання мови» у структурі навчального плану бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта є вибіркоким компонентом. Дисципліна розрахована на 3 кредити ЄКТС – 90 годин, з них 30 аудиторних годин (16 годин – лекції, 14 годин – практичні заняття) та 60 годин відведено для самостійної роботи студентів.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Методика української мови в корекційних закладах, її предмет, зміст та методи дослідження. Методика навчання грамоти.

Тема 1. Спеціальна методика навчання української мови як окрема галузь дефектологічної науки.

Спеціальна методика навчання рідної мови в школі для дітей із порушеннями мовлення як окремий навчальний предмет. Предмет і завдання спеціальної методики рідної мови. Причини виникнення спеціальної методики навчання рідної мови для дітей із ТПМ.

Методи наукових досліджень, які використовуються в процесі розвитку спеціальної методики рідної мови. Зв'язки спеціальної методики рідної мови з логопедією, методикою викладання мови в загальноосвітній школі, дидактикою, загальною та спеціальною психологією, лінгвістикою.

Тема 2. Характеристика системи навчання мови дітей з порушеннями мовлення.

Загальна характеристика системи навчання рідної мови дітей із порушеннями мовлення. Зв'язок завдань навчання мови із загальношкільними навчально-виховними завданнями.

Науково-методологічні основи побудови системи навчання рідної мови у спеціальній школі для дітей з ТПМ.

Зміст та складові частини навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення рідної мови. Програма з рідної мови для підготовчого та 2-4 класів для дітей із порушеннями мовлення, принципи її побудови, огляд програмових вимог.

Тема 3. Особливості процесу навчання грамоти учнів з порушеннями мовлення.

Поняття про грамоту. Завдання, зміст та специфіка роботи з навчання грамоти учнів з порушеннями мовлення. Необхідні передумови оволодіння грамотою (поняття про готовність до навчання читання та письма). Місце та значення занять з навчання читання та письма в системі спеціального навчання рідної мови. Навчання грамоти як засіб розумового та мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ. Сутність проблеми навчання елементарних навичок читання та письма дітей із ТПМ.

Тема 4. Психолінгвістичні основи та психо-фізіологічні механізми читання та письма.

Читання й письмо як види мовленнєвої діяльності. Засвоєння звукової системи української мови у взаємозв'язку з графічною.

Типові труднощі та помилки, які виникають в учнів із мовленнєвими порушеннями під час оволодіння грамотою та можливі шляхи їх подолання. Психо-фізіологічні механізми читання та письма.

Тема 5. Методи навчання грамоти в історії розвитку методики навчання української мови.

Короткий огляд методів навчання грамоти. Особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти в корекційних закладах. Прийоми навчання звукового аналізу та синтезу слів.

Тема 6. Структура процесу навчання грамоти в спеціальних закладах освіти.

Характеристика добукварного періоду навчання грамоти. Основні навчально-виховні завдання. Формування загальнонавчальних умінь і навичок. Обсяг знань, умінь, навичок, які учні повинні засвоїти. Методика розвитку усного мовлення і мислення дітей в корекційних закладах. Методика формування в учнів початкових уявлень про слово, речення, висловлювання, ознайомлення з фонетичними уявленнями. Методика підготовки першокласників до письма. Система графічних

вправ при підготовці учнів до письма. Методика їх проведення. Зміст, структура і методика уроків мови в добуковарний період. Характеристика дидактичного матеріалу, наочності в корекційних закладах. Зміст, побудова сторінки «Букваря» для роботи у підготовчий період.

Букварний період навчання грамоти. Завдання і зміст букварного періоду навчання грамоти. Етапи букварного періоду. Особливості першого етапу. Методика формування вміння читати прямі склади. Опрацювання звуків і букв на другому етапі букварного періоду. Навчання письма як виду мовленнєвої діяльності. Організаційні та гігієнічні умови навчання письма. Характеристика рукописного шрифту для навчання письма шестирічних першокласників. Методи навчання письма. Види робіт з письма у букварний період. Аналіз змісту, будови сторінок «Букваря». Структура уроку читання у букварний період. Методика навчання письма у букварний період. Методика навчання учнів писати нову букву, склади, слова, речення з новою буквою. Структура та методика проведення уроків письма в букварний період. Організація і завдання позакласного читання в період навчання грамоти.

Тема 7. Методичні принципи побудови роботи з розділу «Навчання грамоти» дітей з ТПМ.

Залежність роботи з навчання грамоти від занять з формування правильної вимови (навчання читання та письма на основі раніш засвоєного звукового матеріалу). Побудова уроків читання і письма на семантично підготовленому (на уроках розвитку мовлення) мовленнєвому матеріалі. Повільний (порівняно з масовою школою) темп засвоєння навичок читання і письма. Навчання грамоти у взаємозв'язку з корекцією та розвитком фонематичного сприймання, формуванням та вдосконаленням навичок вимови, звукового та складового аналізу й синтезу.

Тема 8. Робота над видами мовленнєвої діяльності у букварний період навчання грамоти. Розвиток мовлення і мислення дітей на уроках навчання грамоти.

Створення на уроках навчання грамоти умов для збагачення практики мовленнєвого спілкування (активізація словника, розвиток граматичних навичок,

формування практичних мовних узагальнень). Прийоми удосконалення мовлення і мислення учнів. Види словникових вправ. Робота над синонімами, антонімами, багатозначністю, омонімами, фразеологізмами, загадками, скоромовками у зв'язку з опрацюванням сторінок «Букваря». Види занять з навчання читання та письма. Види завдань та вправ усного і писемного мовлення у зв'язку з навчанням грамоти. Напрямки логопедичної роботи з формування грамоти.

Змістовий модуль 2. Методика формування звуковимови.

Тема. 9. Формування звукової сторони мовлення в онтогенезі. Особливості формування звукової сторони мовлення в онтогенезі. Розвиток звуко-складової сторони мовлення у дітей із порушеннями мовлення. Напрямки роботи щодо виховання звукової культури мовлення: розвиток мовнорухового апарату та розвиток сприймання мовлення. Особливості оволодіння складовою структурою слова дитиною раннього віку за О. М. Гвоздєвим.

Тема 10. Методика формування вимови у дітей з порушеннями мовлення. Оволодіння звуковою системою мови / формування вимовної сторони мовлення – необхідна умова засвоєння мови як засобу спілкування та знаряддя мислення. Поняття про вимову як сукупність компонентів, які беруть участь у сприйманні та фонетичному оформленні усного мовлення (фонематичний слух та фонематичне сприймання, голос, звуки та їх сполучення, складовий ритм, словесний та логічний наголос, інтонація, мовленнєве дихання, темп мовлення, орфоепія). Характеристика вимовної сторони мовлення учнів ізТПМ, які вступають у підготовчий клас спеціальної школи. Значення та місце роботи з формування вимовних навичок в системі спеціального навчання рідної мови.

Тема 11. Організація та методика проведення уроків з формування звукової сторони мовлення у дітей з порушеннями мовлення. Структура уроків з формування звукової сторони мовлення у дітей із порушеннями мовлення: розвиток артикуляційної моторики, вивчення нових звуків, вивчення слів та речень

різної складності на вивченому й засвоєному матеріалі, підготовка до аналізу та синтезу звукової сторони мовлення. Методичні рекомендації щодо специфіки роботи над формування звукової сторони мовлення у дітей з порушеннями мовлення.

Змістовий модуль 3. Методика розвитку мовлення

Тема 12. Розвиток мовлення як основне завдання навчання мови.

Поняття про мовленнєве спілкування, його види та форми.

Напрямки роботи з розвитку мовлення учнів молодшого шкільного віку. Розв'язання завдань з розвитку мовлення на спеціальних уроках читання, граматики і правопису в молодших класах. Розвиток умінь слухати і розуміти висловлювання (аудіювання). Розвиток мовленнєвих умінь (говоріння). Збагачення, уточнення й активізація словникового запасу учнів. Робота над граматичним ладом дитячого мовлення. Характеристика стану мовленнєвого спілкування у дітей з ТПМ, які навчаються в підготовчому класі спеціальної школи. Недоліки мовленнєвого розвитку учнів з інтелектуальною недостатністю. Корекційна і практична спрямованість програмових вимог щодо розвитку мовлення учнів.

Завдання, зміст роботи з розвитку усного мовлення. Напрямки та особливості методики розвитку діалогічного мовлення в дітей з порушеннями мовлення. Методичні вимоги до розвитку усного діалогічного мовлення. Розвиток усного мовлення у зв'язку з ознайомленням з довкіллям, опора на власні враження, образи, уявлення. Методи навчання усного спілкування. Прийоми та форми роботи з навчання розуміння усного мовлення. Методичні прийоми навчання діалогу, бесіди. Види діалогів, бесід.

Тема 13. Методика формування лексичної сторони мовлення. Робота над словом. Вивчення елементів лексикології.

Особливості словникового складу мовлення учнів з ТПМ. Слово як мовний знак. Лексичний склад мови та словниковий запас носія мови. Оволодіння словником як одна зі сторін розвитку мовлення та мислення. Закономірності

засвоєння словника в нормі. Характеристика словникового запасу учнів, які вступають у підготовчий клас школи для дітей із ТПМ. Динаміка оволодіння словником у процесі навчання рідної мови.

Поняття про словникову роботу в спеціальній школі як систему занять для формування лексичного складу мовлення учнів. Джерела накопичення словника, шляхи формування лексичного запасу учнів із ТПМ. Формування лексичного запасу на уроках розвитку мовлення як основа словникової роботи в спец. школі.

Особливості опрацювання лексики в початкових класах. Вивчення елементів лексикології (робота над синонімами, антонімами, омонімами, прямим і переносним значенням слова).

Тема 14. Методика розвитку зв'язного мовлення.

Зв'язне мовлення, особливості оволодіння ним молодшими школярами. Способи організації навчання зв'язним висловлюванням. Завдання, зміст та організація роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей з порушеннями мовлення.

Розвиток мовлення молодших школярів на рівні тексту. Методика формування в учнів уявлень про текст, його тему, основну думку, будову, стилі мовлення, засоби зв'язку речень у тексті.

Поняття про діалогічне та монологічне мовлення як основні складові компоненти зв'язного мовлення. Напрямки та особливості методики розвитку діалогічного мовлення в дітей з порушеннями мовлення. Методика розвитку монологічного мовлення в дітей із порушеннями мовлення.

Змістовий модуль 4.

Методика формування граматичної сторони мовлення

Тема 15. Специфіка формування граматичної сторони мовлення у дітей у процесі вивчення української мови в початковій школі.

Особливості граматичної сторони мовлення в дітей з порушеннями мовлення, з інтелектуальною недостатністю. Труднощі в засвоєнні граматики

і правопису. Значення граматичних знань для опанування навичками мовлення, грамотного письма і розвитку мислення учнів з інтелектуальною недостатністю.

Грамматична будова мови та закономірності оволодіння нею в нормі. Практичне засвоєння граматичних закономірностей, оволодіння системою граматичних понять як важливіший фактор розвитку та функціонування самостійного мовлення. Сутність процесу практичного оволодіння граматичною будовою мови в умовах спеціального навчання.

Характеристика граматичної будови мовлення учнів, які вступають у підготовчий клас спеціальної школи для дітей із ТПМ. Динаміка оволодіння граматичною будовою мови в процесі спеціального навчання.

Тема 16. Поняття про систему роботи щодо формування граматичної будови мовлення.

Спеціальна робота для формування в учнів граматичних узагальнень як засобу прискорення та підвищення ефективності практичного оволодіння мовою. Обсяг знань з граматики у 2-4 кл. Принципи розташування граматичного матеріалу за роками навчання. Методи навчання граматики. Інтерактивні методи. Методика вивчення граматичних понять. Типи уроків вивчення граматичного матеріалу. Нестандартні уроки, їх типи.

Тема 17. Методика опрацювання елементів синтаксису.

Значення знань з синтаксису в початкових класах. Вироблення початкових уявлень про речення. Методика вивчення понять «речення», «основа речення», «головні члени речення», «зв'язок слів у реченні», «типи речень за метою висловлювання». Вивчення однорідних членів речення, ознайомлення зі складним реченням.

Види підготовчих граматичних вправ: уміння відмежувати одне речення від іншого, закінчити почате речення, показати зв'язок слів у реченні, розміщення речень у певній послідовності тощо.

Тема 18. Методика вивчення частин мови. Корекційна робота щодо диференціації на практичному рівні частин мови.

Система вивчення частин мови (іменника, прикметника, дієслова, числівника, прислівника, прийменника) в спеціальній школі.

Тема 19. Методика вивчення морфемної будови слова. Розвиток системи словозміни та словотворення.

Значення і завдання роботи над морфемною будовою слова та ознайомлення з елементами словотворення. Система у вивченні морфемної будови слова в початкових класах спеціальної школи.

Тема 20. Методика вивчення орфографії.

Орфографія як предмет вивчення; поняття про орфограму; лінгвістична природа написань. Психологічні основи методики навчання орфографії. Процес формування орфографічних дій і навичок правопису. Умови формування в учнів орфографічної грамотності.

Місце занять орфографією в системі роботи з розвитку мовлення. Специфічні особливості навчання орфографії в школі для дітей з ТПМ. Вплив загального недорозвитку мовлення на засвоєння орфографії. Типові помилки та утруднення дітей з ТВМ при оволодінні орфографією.

Роль занять з розвитку фонематичного слуху, формування правильної вимови, словникового запасу та граматичної будови мовлення, практики усного спілкування, навчання грамоти у створенні сприятливих умов для опанування правописом.

Правила правопису. Робота над їх засвоєнням. Види правописних вправ. Методика їх проведення. Орфографічний розбір. Методика роботи над фонетичними написаннями. Засвоєння молодшими школярами морфологічних написань. Особливості засвоєння смислових написань. Запам'ятовування історичних написань. Робота над пунктуацією на уроках української мови. Орфографічні та пунктуаційні помилки. Робота над ними.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем змістових модулів	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
		л	п	лаб	інд
Змістовий модуль 1. Методика української мови в корекційних закладах, її предмет, зміст та методи дослідження. Методика навчання грамоти.					
Тема 1. Спеціальна методика навчання української мови як окрема галузь дефектологічної науки.	1	1			
Тема 2. Характеристика системи навчання мови дітей з порушеннями мовлення.	4				4
Тема 3. Особливості процесу навчання грамоти учнів з порушеннями мовлення.	3	1			2
Тема 4. Психолінгвістичні основи та психофізіологічні механізми читання та письма.	2				2
Тема 5. Методи навчання грамоти в історії розвитку методики навчання української мови. Напрямки логопедичної роботи з формування грамоти.	2				2
Тема 6. Структура процесу навчання грамоти в спеціальних закладах освіти.	4				4
Тема 7. Методичні принципи побудови роботи з розділу «Навчання грамоти» дітей з ТПМ.	6		4		2
Тема 8. Робота над видами мовленнєвої діяльності у букварний період навчання грамоти. Розвиток мовлення і мислення дітей на уроках навчання грамоти.	4	2			2
Разом за змістовим модулем 1	26	4	4		18
Змістовий модуль 2. Методика формування звуковимови					
Тема 9. Формування звукової сторони мовлення в онтогенезі.	2				2
Тема 10. Методика формування вимови у дітей з порушеннями мовлення.	4	2			2
Тема 11. Організація та методика проведення уроків з формування звукової сторони мовлення в дітей з порушення мимовлення.	4				4

Разом за змістовим модулем 2	10	2	0			8
Змістовий модуль 3. Розвиток мовлення.						
Тема 12. Розвиток мовлення як основне завдання навчання мови.	4					4
Тема 13. Методика формування лексичної сторони мовлення.	8		2			6
Тема 14. Методика розвитку зв'язного мовлення.	8	2	2			4
Разом за змістовим модулем 3.	20	2	4			14
Змістовий модуль 4. Методика формування граматичної сторони мовлення. Методика вивчення елементів граматики						
Тема 15. Специфіка формування граматичної сторони мовлення у дітей у процесі вивчення української мови в початковій школі.	4					4
Тема 16. Поняття про систему роботи щодо формування граматичної будови мовлення.	4					4
Тема 17. Спецметодика опрацювання елементів синтаксису	6	2	2			2
Тема 18. Спецметодика вивчення частин мови. Диференціація на практичному рівні частин мови.	8	2	2			4
Тема 19. Спецметодика вивчення морфемної будови слова: Розвиток системи словозміни та словотворення.	6	2				4
Тема 20. Спецметодика вивчення орфографічного матеріалу.	6	2	2			2
Разом за змістовим модулем 4.	34	8	6			20
Усього:	90	16	14			60

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Тема 2. Характеристика системи навчання мови дітей з порушеннями мовлення.

Ключові слова: система навчання в спеціальній школі, корекція та формування мовлення дітей з ТПМ, формування, розвиток та корекція мовлення, мова, мовлення, система навчання граматики та правопису, усне та писемне мовлення, система розвитку зв'язного мовлення.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте матеріал (стислий конспект) теми «Характеристика системи навчання мови дітей з порушеннями мовлення» за підручником Н. В. Чередніченко. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ :Видавничий дім «Слово». 2012. С. 42-51.

2. Складіть узагальнювальні схеми на тему «Навчальні та корекційно-розвивальні завдання початкового курсу української мови в спеціальній школі».

Методичні рекомендації

1. Для складання конспекту активізуйте такі поняття:

Конспект – це виписка із тексту-джерела, яка здійснюється у формі *згорнутою переосмисленого* подання інформації.

Конспект є результатом аналітико-синтетичної обробки інформації. Вона відтворює не лише головні ідеї тексту, що конспектують, але й зв'язок між ними. Стиль написання конспекту має бути наближений до оригіналу.

Конспектування письмового тексту – процес, який складається із *прочитання* тексту-джерела, *виділення основних положень у ньому*, відбору прикладів і комбінування матеріалу, *формування* тексту конспекту.

Додаткові вимоги: відформатований текст, виділено основне (шрифт, колір), узагальнення матеріалу.

Матеріали надсилайте або в документі Word, або написаним івід руки (на вибір).

2. За матеріалами конспекту складіть схеми (від руки в зошиті або блок-схеми), які узагальнюють інформацію теми.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття «Система навчання рідної мови дітей із ТПМ».
2. На яких вихідних положеннях базується система навчання рідної мови дітей із ТПМ?
3. У яких закладах навчаються діти, що мають тяжкі мовленнєві порушення?
4. Розкрийте мету початкового курсу української мови у спеціальній школі для дітей із ТПМ.
5. Як ви розумієте висловлювання «практична спрямованість» навчання української мови в спеціальній школі?
6. Виконання яких завдань сприятиме реалізації мети формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення учнів спеціальної школи?
7. Які основні передумови для вивчення української мови як предмета необхідно сформулювати у дітей із ТПМ?
8. Визначте основні завдання навчання мови як шкільного предмета:
 - а) закріплення практично засвоєних учнями граматичних закономірностей на уроках розвитку мовлення;
 - б) корекція та формування правильної звуковимови
 - в) оволодіння базовими поняттями та операціями мови;
 - г) ознайомлення з будовою та складом рідної мови;
 - д) засвоєння систематичного курсу української мови;
 - е) засвоєння елементарних теоретичних відомостей з фонетики, граматики та правопису;
 - є) удосконалення мовлення, збагачення мовної практики дітей.

Рекомендована література

1. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

1. Ільяна В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ. *Теорія і практика сучасної логопедії :зб. наук. праць*. Київ :«Актуальна освіта», 2006. Вип. 3. С. 55–62.

2. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

3. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»).

4. Шеремет М.К., Пахомова Н.В. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання в школі: навчально-методичний посібник. Київ, 2009. 135 с.

5. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 3. Особливості процесу навчання грамоти учнів з порушеннями мовлення.

Ключові слова: навчання грамоти, методи навчання грамоти, звуковий аналітико-синтетичний метод, прийоми звукового аналізу та синтезу, Буквар, склад-злиття, письмо, читання, звук, буква.

Завдання для самостійної роботи

1. На основі перегляду фільму «**Зірочки на Землі**» напишіть відгук про кінострічку.
2. Запишіть визначення понять «дислексія», «дисграфія».

Методичні рекомендації

1. Подивіться відомому художню кінострічку, у якій йдеться про дитину з дислалією та дисграфією. Напишіть відгук, зазначивши прийоми та засоби, які використовував учитель, навчаючи учня читанню та письму.

Особливості відгуку

Відгук – це вираження думки читача про прочитане. Докладний аналіз та сторонні джерела тут не потрібні, тільки власні відчуття.

Відгук не потребує розлогого аналізу та спеціальних термінів, однак вимагає невеликого обґрунтування. Тобто необхідно пояснити, з яких причин книга (фільм) сподобалась не сподобалася. Варто написати, які епізоди були найбільш яскравими. Яку ідею твору виокремлюєте саме ви й чому вона видалася найбільш важливою. У кожній думці є підґрунтя, і його треба вміти донести.

І хоч відгук виражає суб'єктивну думку, він також має бути логічноструктурований, аби не стати «потокотом свідомості».

Учні 1-4 класів вже можуть на найпростішому рівні оформити відгук.

Офіційна анотація кінострічки:

Фільм «Зірочки на землі» – лірична драма про те, що до кожного можна знайти підхід, було б бажання. Ішаан Авасті – маленький індус, який ніяк не може знайти своє місце у світі. У хлопчини багатий внутрішній світ, бурхлива фантазія, але все це не допомагає, а заважає: юний герой постійно відволікається, забуває все на світі, внаслідок чого погано вчиться, а це вже дуже засмучує батьків.

Втративши надію впоратися з сином своїми силами, сім'я відправляє Ішаана в інтернат, де дитина ще більше замикається. Але ця зміна в підсумку обертається великою удачею: так, деякий час, відірваний від близьких і звичного оточення, Ішаан страждає, але потім знайомиться з учителем малювання паном Нікубхом – єдиною людиною, яка розуміє, що всі свої витівки маленький Авасті робить не спеціально, і тим паче не на зло тим, хто його отучує, а тому що не може інакше – у Ішаана дислексія, і для оволодіння низкою навичок дитині потрібно слідувати спеціально розробленій для нього програмі. Відкриття пана Нікубха – шанс для Ішаана на повноцінне життя.

Зверніть увагу, що під час навчання грамоти в українській школі використовуються такі методи навчання: звуковий аналітико-синтетичний метод, метод цілих слів, генетичний та ін. У педагогіці методи класифікують за різними ознаками.

Приєм – ц еокремий елемент методу (евристична бесіда, звуковий аналіз, морфологічний розбір слова тощо).

Засіб навчання – це матеріальний або ідеальний об'єкт, який «розміщено» між учителем та учнем і використовується для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності. Засіб навчання суттєво впливає на якість знань учнів, їхній розумовий розвиток та професійне становлення (живі й засушені рослини, тварини, зразки мінералів, машини і їх частини, графічні засоби (картини, малюнки, географічні карти, схеми), технічні засоби навчання (навчальні кінофільми, радіо- і телепередачі, звуко- і відеозаписи, підручники і навчальні посібники тощо).

2. Скористайтеся словником логопедичних термінів або підручником з логопедії задля з'ясування значень термінів «дислексія», «дисграфія».

Питання для самоконтролю

1. Які методи використовує сучасна школа для навчання грамоти?
2. Що називають педагогічним прийомом, засобом?
3. Дайте визначення поняттю «дислексія».
4. Дайте визначення поняттю «дисграфія».

Рекомендована література

1. Кирей І. Ф., В. А. Трунова. Методика викладання каліграфії в початковій школі. Київ :Вища школа, 1994. 153 с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. Середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

6. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушення мови. Київ, 2001.
7. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
8. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.
9. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 4. Психолінгвістичні основи та психофізіологічні механізми читання та письма

Ключові слова: читання, письмо, буква, звук, голосні та приголосні звуки, перекодування букви у звук, склад-злиття, психо-механічні процеси навчання читання й письма, графіка письма.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть узагальнювальну схему (таблицю), яка б розкривала тему «Особливості української мови у взаємозв'язку з графічною». (за матеріалами підручників Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. С. 33-36; та Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ :Видавничий дім «Слово». 2012. С. 131 -136, 143-146)).

Методичні рекомендації

1. У схемі (таблиці) висвітліть такі поняття: звук, буква, голосні, приголосні звуки, графіка письма, які особливості позначення буквами голосних та приголосних звуків.

Узагальнювальна схема або таблиця допоможе точніше співвіднести букви та звуки. Наприклад, можна позначити, що звук /а/ позначається двома буквами а (А) та я (Я).

Рекомендована література

1. Кирей І. Ф., В. А. Трунова. Методика викладання каліграфії в початковій школі. Київ :Вища школа, 1994. 153 с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

6. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

7. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.

8. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

9. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Питання для самоконтролю

1. Що таке звук?
2. Що таке буква?
3. Які особливості позначення голосних звуків буквами в українській мові?

4. Які особливості позначення приголосних звуків буквами в українській мові?
5. Скільки літер в українській мові, звуків (фонем)?

Тема 5. Методи навчання грамоти в історії розвитку методики навчання української мови

Ключові слова: методи навчання грамоти, звуковий аналітико-синтетичний метод, прийоми звукового аналізу та синтезу.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть узагальнювальну таблицю до теми (за матеріалами підручника Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. С. 36 – 41) до теми «Методи навчання грамоти в історії розвитку методики навчання української мови».

2. Продивитися відео «Методика глобального читання», написати стислий конспект.

URL:<https://docs.google.com/document/d/1jEqfeYX079jxOWX54axjiOtXYOr8z1nA/edit?usp=sharing&oid=113048683626301613070&rtpof=true&sd=true>.

Методичні рекомендації

1. В узагальнювальній таблиці подайте назви методів, їх загальну характеристику.

2. Запишіть особливості методу глобального читання. Підготуйтеся до обговорення з викладачем доцільності використання методу.

Завдання для самоконтролю

1. Назвіть методи навчання грамоти, відомі в історії методики навчання мови.

2. Який метод навчання грамоти є провідним у сучасній школі?

3. Який основний принцип звукового аналітико-синтетичного методу? Хто його автор?

4. Які ще методи грамоти використовує сучасна школа?

5. Які методи навчання грамоти можуть бути використані в спеціальних школах?
6. У чому особливості методу глобального читання?

Рекомендована література

1. Кирей І. Ф., В. А. Трунова. Методика викладання каліграфії в початковій школі. Київ :Вища школа, 1994. 153 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
6. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
7. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
8. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.
9. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 6. Структура процесу навчання грамоти в спеціальних закладах освіти

Ключові слова: добукварний та букварний періоди навчання грамоти, звук, буква, склад, речення, звукова модель слова, елементи літер, каліграфія, Буквар, стовпчики слів, елементи літер, коментування написання літер, розліновка зошита, корекційна робота.

Завдання для самостійної роботи

Складіть текстуальний конспект (за підручником Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ :Видавничий дім «Слово», 2012. С. 197 - 205.) з теми «Методика початкового навчання письма дітей з ТПМ».

Методичні рекомендації

Текстуальний конспект – це конспект, створений переважно із цитат, це джерело дослівних висловлювань автора. Текстуальні виписки можуть бути пов'язані між собою низкою логічних переходів, супроводжуватися планом і включати окремі тези у викладі особи, що конспектує.

Цей конспект доцільно використовувати під час опрацювання наукових праць.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть назви ліній у зошиті для 1 класу.
2. Який провідний метод навчання письма?
3. Назвіть основні елементи літер.
4. Прокоментуйте написання літер *б, г, д, Б, Г, Д*.
5. Яку корекційну роботу з письма проводить вчитель-логопед?

Рекомендована література

1. Кирей І. Ф., В. А. Трунова. Методика викладання каліграфії в початковій школі. Київ :Вища школа, 1994. 153 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

6. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих–перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

7. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.

8. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

9. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 8. Робота над видами мовленнєвої діяльності в букварний період навчання грамоти. Розвиток мовлення і мислення дітей на уроках навчання грамоти

Ключові слова: аудіювання, читання, письмо, говоріння, розвиток мислення та мовлення, словниково-логічні вправи.

Завдання для самостійної роботи

1. Дібрати 5 прикладів словниково-логічних вправ. Визначте методичну доцільність їх проведення.

2. Доберіть текст з дитячої літератури на 7 – 10 речень. Поставте запитання за змістом тексту для проведення аудіювання.

Методичні рекомендації

1. Наведіть приклади словниково-логічних вправ. Визначте, розвиткові яких аспектів мовлення вони сприяють, як розвивають мислення дитини.

2. З текстів дитячої літератури (оповідань, казок) доберіть міні текст, який має чітку структуру (зачин, основну частину, кінцівку), цікавий та доступний за змістом. Поставте 7 репродуктивних запитань за його змістом, які можна використати для проведення аудіювання.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть види мовленнєвої діяльності молодшого школяра.
2. Що таке аудіювання?
3. Які вправи називають словниково-логічними?
4. У чому особливість репродуктивних запитань?

Рекомендована література

1. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
2. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
3. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.
4. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
5. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих–перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
6. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
7. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

8. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Змістовий модуль 2.

Методика формування звуковимови

Тема. 9. Формування звукової сторони мовлення в онтогенезі.

Ключові слова: онтогенез, звуковимова, звукова сторона мовлення, фонема, склад, просодична система мовлення, наголос, інтонація, фонематичний слух, моторика органів артикуляційного апарату.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть тренувальні вправи для розвитку рухливості та чіткості рухів артикуляційного апарату у дітей з ТПМ.
2. Розробіть тренувальні вправи та завдання для розвитку фонематичного сприймання, слухової уваги та мовно-слухової пам'яті.

Методичні рекомендації

1. Доберіть 5 вправ з опорою на ілюстрацію, які сприяють розвитку рухливості та чіткості рухів артикуляційного апарату.
2. Доберіть 5 вправ з опорою на ілюстрацію, спрямованих на розвиток фонематичного сприймання, слухової уваги та мовно-слухової пам'яті.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні компоненти звукової системи мови.
2. Що таке фонема? Скільки фонем в українській мові?
3. У чому полягає значення наголосу та інтонації?
4. Що таке вимова? Розкрийте психо-фізіологічні механізми оволодіння вимовою.
5. Що включає в себе вимовна сторона усного мовлення?
6. Що включає в себе просодична система мови?
7. Які звуки називають опозиційними? Наведіть приклади.

8. Назвіть основні причини порушень звуковимови.

Рекомендована література

1. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

2. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.

3. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

6. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мовимолодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 10. Методика формування вимови в дітей з порушеннями мовлення.

Ключові слова: звуковимова, звукова сторона мовлення, фонема, склад, просодична система мовлення, наголос, інтонація, фонематичний слух, моторика органів артикуляційного апарату.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть конспект до теми «Методика формування вимови у дітей з порушеннями мовлення» (за підручником Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення: навч.-метод. посіб. Київ :Видавничий дім «Слово», 2012. С. 87 – 97).

2. Подайте визначення (глосарій) таким поняттям: фонематичний слух, фонематичне сприймання, голос, звук, складовий ритм, словесний та логічний наголос, інтонація, мовленнєве дихання, темп мовлення, орфоепія.

Методичні рекомендації

1. На основі матеріалу підручника складіть стислий конспект до теми.
2. Дайте визначення поняттям за матеріалами лекції або термінологічного словника.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення таким поняттям: фонематичний слух, фонематичне сприймання, голос, звук, складовий ритм, словесний та логічний наголос, інтонація, мовленнєведихання, темп мовлення, орфоєпія, фонематичне сприймання, фонематичне уявлення, слуховий контроль, кінестетичний аналіз.
2. Який характер мають порушення звуковимови у дітей із ТПМ?
3. Назвіть основні типи помилок у вимові молодших школярів із ТПМ.
4. У чому проявляються порушення складової структури слів? Наведіть приклади.
5. У чому проявляються порушення інтонаційної виразності мовлення?

Рекомендована література

1. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
2. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
3. Савченко М. А., Калатало Л. С., Колупаєва А. А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
4. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
5. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

6. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 11. Організація та методика проведення уроків з формування звукової сторони мовлення в дітей з порушеннями мовлення.

Ключові слова: звуковимова, звукова сторона мовлення, фонема, склад, просодична система мовлення, наголос, інтонація, фонематичний слух, моторика органівартікуляційного апарату, структура уроку, план-конспект.

Завдання для самостійної роботи

1. Орієнтуючись на програму, розробити план-конспект уроку вимови.
2. Скласти план-конспект індивідуального заняття з формування правильної звуковимови.

Методичні рекомендації

Для підготовки плану-конспекту уроку скористайтесь *схемою уроку «Вимова»*

1. Розвиток моторики артикуляційного апарату та мовленнєвого дихання (5-7хвилин):
 - ✓ безпосередньо перед вивченням звука з метою та мовленнєвого дихання (5-7 хвилин):
 - ✓ безпосередньо перед вивченням звука з метою підготовки правильного артикуляційного укладу);
 - ✓ для активізації м'язів артикуляційного апарату на початку уроку
2. Повторення вивчених звуків (5-7 хвилин): відбір малюнків із певним звуком, придумування слів, словосполучень та речень на заданий звук, пригадування віршів із цим звуком.
3. Вивчення нового звука (15 -20 хвилин):
 - ✓ вправи на розвиток фонематичного сприймання;
 - ✓ вправи на закріплення вимови звука в складах, словах певної складової будови реченнях;
 - ✓ вправи на розвиток часткового фонематичного аналізу та синтезу.

4. Закріплення вимови слів і речень різної складності на матеріалі вивчених звуків:

А) вправи на розвиток слухової уваги та слухомовленнєвої пам'яті:

✓ запам'ятовування мовного матеріалу(слів, речень, віршованих текстів);

✓ відтворення складових рядів, видів слів;

Б) вправи на розвиток почуття ритму;

В) робота над наголосом.

5. Підготовка до аналізу та синтезу звукового складу мовлення (5-7 хвилин):

✓ вправи на виділення звука з ряду звуків;

✓ визначення місця звука, послідовності звуків.

6. Заключна частина: підсумок уроку. Домашнє завдання не задається.

Ремендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2) Київ : Оріон, 2019.

6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ: Оріон, 2020.

7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з важкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

10. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія.* Київ, 2004. с.

11. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із важкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей.* Київ, 2001. с.

12. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Змістовий модуль 3.

Методика розвитку мовлення

Тема 12. Розвиток мовлення як основне завдання навчання мови. Поняття про мовленнєве спілкування, його види та форми.

Ключові слова: розвиток мовлення, розвиток лексичної сторони мовлення, розвиток граматичної сторони мовлення, розвиток фонетичної сторони мовлення, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, мовленнєве спілкування.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати матеріал до теми (за підручником Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ :Видавничий дім «Слово», 2012. С. 100 - 107) з нижче наведеної теми:

Завдання, зміст та організація роботи з розвитку зв'язного мовлення в дітей з порушеннями мовлення.

Методичні рекомендації

Напишіть стислий конспект з теми, структурувавши конспект за таким планом:

1. Завдання роботи з розвитку мовлення в дітей з порушеннями мовлення.
2. Зміст роботи з розвитку мовлення в дітей з порушеннями мовлення.
3. Організація роботи з розвитку мовлення в дітей з порушеннями мовлення.

Питання для самоконтролю

1. Які завдання роботи з розвитку мовлення в дітей з порушеннями мовлення?
2. Який зміст роботи з розвитку мовлення в дітей з порушеннями мовлення.
3. У чому полягає особливість роботи з розвитку мовлення дітей з порушеннями мовлення.

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2) Київ : Оріон, 2019.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ: Оріон, 2020.
7. Пономарьова К. І.,Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий– перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

10. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія*. Київ, 2004. с.

11. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

12. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 13. Робота над розвитком лексичної сторони мовлення. Вивчення елементів лексикології.

Ключові слова: лексична сторона мовлення; збагачення, уточнення, активізація словника; активний та пасивний словник, словниково-логічніправи, прийоми пояснення значення слів, пароніми, антоніми, синоніми, джерела накопичення словника.

Завдання для самостійної роботи

Дайте письмово відповіді на запитання:

1. Розкрити основні завдання роботи над словом та розвитком лексичної семантики учнів із ТПМ.

2. Розкрити послідовність роботи над словом на уроках розвитку мовлення.

3. Визначити основні напрямки роботи щодо збагачення лексики молодших школярів з ТПМ.

4. Навести приклади багатозначних слів та дібрати завдання щодо формування значень слів, що мають декілька значень.

5. Перерахувати основні шляхи збагачення лексики молодших школярів із мовленнєвими вадами.

Методичні рекомендації

Спираючись на матеріали лекції та використовуючи дані логопедії, дайте розгорнуті відповіді на запитання.

Питання для самоконтролю

1. Що включає в себе поняття «семантичний аспект» оволодіння мовленням?
2. Розкрийте завдання щодо формування словникового складу мовлення.
3. Розкрийте рівні засвоєння слова.
4. У чому полягають особливості словникового запасу учнів із ТПМ?

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2) Київ : Оріон, 2019.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ: Оріон, 2020.
7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

10. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізковираженим загальним недорозвитком мовлення. Дефектологія. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2013. С. 9 – 13.

11. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 14. Методика розвитку зв'язного мовлення

Ключові слова: зв'язне мовлення, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, текст.

Завдання для самостійної роботи

Дайте письмові відповіді на запитання:

1. Які якості мовлення забезпечують оволодіння навичками монологічного мовлення?
2. Перерахувати основні стилі мови і мовлення. Робота над якими з них найчастіше проводиться в молодших класах?
3. Розробіть розгорнутий план-конспект уроку написання твору молодших школярів із ТПМ на тему «Опис білочки» (3 клас).

Методичні рекомендації

Корекційно-розвивальне навчання з розвитку мовлення є найважливішою складовою роботи, яка проводиться на уроках з розвитку мовлення в підготовчому та першому класах. Зміст та структура уроків з розвитку зв'язного мовлення тісно пов'язана з уроками вимови, навчанням грамоти та логопедичними заняттями. Робота над зв'язним мовленням повина стати продовженням роботи над словом,

словосполученням і реченням. Вона здійснюється на всіх уроках рідної мови та на позакласних заняттях.

Зразок плану-конспекту уроку з розвитку мовлення.

1. Організаційний момент (1 хв.). Зосередження уваги дітей, повідомлення теми уроку.

2. Мобілізуючий етап, що включає мовленнєву зарядку (здійснюється автоматизація звуків – чистомовки, загадки, вірші). Це сприяє формуванню позитивного емоційного настрою на уроках, підвищує інтерес до змістовної та технічної сторін вимови. Перед дітьми ставиться проблемне завдання з метою активізації їх творчого потенціалу, а також асоціативних зв'язків на мовленнєвому і немовленнєвому рівні (2-7 хв).

3. Сприймання та аналіз зв'язків усного та писемного мовлення з метою створення мовленнєвої ситуації (3-10 хв).

4. Фізкультхвилинка, пов'язана з лексичною темою, з розумовою діяльністю дітей (1-3 хв).

5. Робота над уміннями аналізувати, узагальнювати і робити висновки. Актуалізувати елементарні теоретичні знання, які є у дітей у вигляді термінів, понять і визначень, виконання письмових вправ (3-10 хв).

6. Закріплення мовленнєвих навичок в активній мовленнєвій діяльності (2-12 хв).

7. Підбиття підсумків уроку (1-3 хв).

8. Домашнє завдання (2 хв).

9. Оцінювання діяльності дітей (2-3 хв).

Основним видом навчального матеріалу на уроках з розвитку мовлення є тексти. На уроках з розвитку мовлення використовують велику кількість прислів'їв, фразеологічних зворотів, що забезпечують розвиток абстрактного мислення і розвиває відчуття мовлення, активізує процеси словотворчості.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «зв'язне мовлення».

2. Які якості мовлення забезпечують оволодіння навичками монологічного мовлення?

Рекомендована література

1. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :ЛітераЛТД, 2012. 364 с.
2. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
3. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ :Оріон, 2018.
4. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.
6. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.
7. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
8. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
9. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
10. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.
11. Чередніченко Н.В. Проблема надання допомоги дітям із порушенням писемного мовлення. *Вісник: зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2003. Вип. 6. С. 172 – 173.

Змістовий модуль 4.

Методика формування граматичної сторони мовлення. Методика вивчення елементів граматики

Тема 15. Специфіка формування граматичної сторони мовлення в дітей з порушеннями мовлення в процесі вивчення української мови в початковій школі.

Ключові слова: граматична сторона мовлення, рід, число, відмінок, словотворення, способи творення слів.

Завдання для самостійної роботи

1. Навести приклади вправ та завдань з розвитку умінь узгоджувати слова за числами.
2. Навести приклади вправ та завдань з розвитку умінь узгоджувати слова за родами.
3. Навести приклади вправ та завдань з розвитку умінь узгоджувати слова за відмінками.

Методичні рекомендації

Наведіть по 5 прикладів вправ, які формують граматичні уміння, сформульовані в завданнях.

Питання для самоконтролю

Доберіть правильні відповіді до тестового завдання (декілька варіантів правильних відповідей):

Основними напрямками корекції та розвитку граматичної будови мови учнів із ТПМ є:

- а) формування лексичної системності;
- б) розвиток системи словозміни;
- в) диференціація частин мови (на практичному рівні);
- г) формування чіткого, правильного та зрозумілого мовлення;
- д) розвиток системи словотворення;

- е) диференціація граматичних значень та уточнення зв'язків із формальними ознаками;
- є) розвиток уміння інтонаційно правильно оформлювати речення;
- ж) розвиток уміння визначати споріднені слова та виконувати морфологічний аналіз.

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.
7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.
8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

10. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізковираженим загальним недорозвитком мовлення. Дефектологія. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2013. С. 9 – 13.

11. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 16. Поняття про систему роботи щодо формування граматичної будови мовлення.

Ключові слова: граматична будова мовлення, рід, число, відмінок, словотворення, способи творення.

Завдання для самостійної роботи

Дайте відповіді на запитання:

1. Які існують способи словотворення? Навести приклади.
2. Які вміння необхідно сформувані в дітей з метою формування дериваційного значення слова?
3. Що передбачає формування умінь та навичок словотворення?

Методичні рекомендації

Спираючись на матеріали лекції, дайте розгорнуті відповіді на запитання.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть способи словотворення.
2. Наведіть приклад форм одного й того самого слова.
3. Наведіть приклад спільнокореневих слів.
4. Які слова є словами-родичами?

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.

6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.

7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

9. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізковираженим загальним недорозвитком мовлення. Дефектологія. *Особлива дитина: навчання і виховання*.2013. С. 9 – 13.

10. Трофименко Л.І. Теоретичні передумови формування морфологічних знань у школярів із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць*.Вип. 8. / за ред. В. В.Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ «Поліграф плюс», 2015. С. 160 – 165.

11. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 17. Методика опрацювання елементів синтаксису

Ключові слова: граматична будова мови, синтаксис, словосполучення, речення, модель речення.

Завдання для самостійної роботи

1. Доберіть сюжетний малюнок дитячої тематики. Складіть за ним п'ять речень з 5-7 слів, побудуйте до них схеми. Встановіть зв'язок слів у реченні.
2. Наведіть приклади завдань з формування вмінь складати та поширювати речення.

Методичні рекомендації

1. Для побудови схеми речень використовуйте такі позначення: горизонтальна лінія на дві клітинки _____ повнозначне слово, лінія на одну клітинку ____ службове слово (маленьке слово), початок речення позначаємо вертикальною рисою, ставимо в кінці речення розділовий знак.
2. Порядок встановлення зв'язку слів у реченні:
 - ✓ визначити, про що йдеться в реченні (підмет),
 - ✓ визначити, що сказано про підмет, що він робить, який він є;
 - ✓ поставити запитання від підмета до присудка, від присудка до підмета (встановити двосторонній зв'язок);
 - ✓ встановити залежні слова від підмета. Для цього поставити запитання від підмета;
 - ✓ встановити залежні слова від присудка. Для цього поставити запитання від присудка.
3. Подайте п'ять вправ для формування вмінь складати та поширювати речення.

Питання для самоконтролю

1. Які навички необхідно сформувати в дітей у процесі роботи над словосполученням та реченням?
2. Назвіть основні синтаксичні одиниці.
3. Які основні ознаки речення вивчають учні молодших класів з порушеннями мовлення?
4. Які вправи можна запропонувати учням для формування вмінь складати та поширювати речення?

5. Назвіть порядок встановлення зв'язку слів у реченні.

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.
7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.
8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
10. Трофименко Л.І. Теоретичні передумови формування морфологічних знань у школярів із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць*. Вип. 8. / за ред. В. В.Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ «Поліграф плюс», 2015. С. 160 – 165.

11. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 18. Методика вивчення частин мови. Корекційна робота щодо диференціації на практичному рівні частин мови.

Ключові слова: граматична будова мови, частини мови: іменник, прикметник, дієслово, прислівник, граматичні значення та категорії, суттєва ознака.

Завдання для самостійної роботи

1. Доберіть приклади завдань, спрямованих на диференціацію іменників та дієслів (слів-назв дій предметів).
2. Доберіть приклади завдань, спрямованих на диференціацію прикметників (слів-ознак предметів) та іменників (слів-назв предметів).
3. Розробіть пам'ятку для виконання морфологічного розбору іменника та дієслова.

Методичні рекомендації

1. Доберіть по 3 приклади, які сприяють формування вмінь розрізняти частини мови. Використайте підручники для спеціальної початкової школи, матеріали лекції, запропоновану літературу до теми.

2. Складіть пам'ятку (алгоритм), яка б допомогла б учням спеціальної школи виконувати морфологічний розбір іменника та дієслова (як частину мови).

У пам'ятці позначте, які граматичні значення властиві певній частині мови, порядок їх визначення. Подайте приклад такого аналізу.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні граматичні значення іменника.
2. Назвіть прийом визначення роду іменника.
3. Назвіть граматичні категорії прикметника.
4. Назвіть граматичні значення дієслова.
5. Який порядок виконання морфологічного аналізу іменника, дієслова, прикметника?

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ :Оріон, 2018.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.
7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.
8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.
9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
10. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
11. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 19. Методика вивчення морфемної будови слова. Розвиток системи словозміни та словотворення.

Ключові слова: морфемна будова слова, словозміна, словотворення, суфікс, корінь, префікс, закінчення, слова-родичі, спільнокореневі слова.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте повідомлення на одну з тем:
 - ✓ Проблемне навчання на уроках (індивідуальних заняттях) української мови з теми «Будова слова».
 - ✓ Комунікативна спрямованість вивчення морфемної будови слова в початковій спеціальній школі.
2. Розробіть пам'ятку для виконання морфемного розбору слів (розбір за будовою).

Методичні рекомендації

1. Оберіть тему та напишіть повідомлення, у якому розкрийте запропоновані теми.
2. Складіть пам'ятку, яка б допомогла б учням спеціальної школи виконувати морфемний розбір слова.

У пам'ятці зазначте порядок виконання такого розбору (закінчення, корінь, суфікс, префікс). Порадьте, як визначити закінчення, корінь, суфікс та префікс. Подайте приклад.

Запитання для самоконтролю

1. Як визначити закінчення іменника, прикметника, дієслова?
2. Що таке словотворення та словозміна? Наведіть приклади.
3. Що передбачає морфемний аналіз слова?
4. Що передбачає морфологічний аналіз слова?

Рекомендована література

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108.с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.

3. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.

4. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ :Оріон, 2018.

5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.

6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.

7. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

8. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

10. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

Тема 20. Методика вивчення орфографічного матеріалу.

Ключові слова: орфографія, орфограма, орфографічне правило, орфографічна навичка.

Завдання для самостійної роботи

Напишіть стислий конспект до таких тем:

1. Види правописних вправ, методика їх проведення (списування, диктанти).
2. Методика проведення орфографічного розбору.

Методичні рекомендації

1. Подайте матеріал за таким планом: вид вправи, методика проведення.
2. Визначте порядок проведення орфографічного розбору, подайте матеріал у вигляді пам'ятки чи алгоритму.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте методику проведення орфографічного розбору.
2. Що таке орфограма?
3. Яка методика проведення списування?
4. Які є види диктантів? Розкрийте методику їх проведення.

Рекомендована література

1. Бартенєва Л. Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису. *Дефектологія*. 2000. №1. С. 34-38.
2. Малярчук А.Я. Розвиток усного та писемного мовлення молодших школярів. Київ: :Літера ЛТД, 2008. 336 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ :Літера ЛТД, 2012. 364 с.
4. Навчальні програми з української мови для підготовчого, 1-4, 5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. URL: <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ :Оріон, 2018.
6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2) Київ: Оріон, 2019.
7. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Київ: Оріон, 2020.

8. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1 – 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.

9. Пригода З.С. Орфографічна грамотність – актуальна проблема навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Український логопедичний вісник: зб. наук. праць*. Київ : ПП «Актуальна освіта», 2011. №2. С. 31 – 35.

10. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005.

11. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.

12. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів відбувається на підставі таких критеріїв:

Поточні оцінки залікового модуля встановлюються, виходячи зі 100-бальної шкали.

У процесі проведення контрольних заходів викладач оцінює:

- рівень засвоєння студентом навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- вміння використовувати теоретичні знання під час виконання самостійних завдань;
- обґрунтованість та логічність викладення самостійно вивченого матеріалу;
- повноту розкриття теми дослідження.

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ ЗА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (усього 38 балів)

№ теми	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
бали	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

За шкалою ЄКТС	За шкалою академії	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
1	2	3	4
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	82 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 81 (добре)		
D	64 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 63 (достатньо)		

FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	(незадовільно)	

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Миколаїв : СПД Румянцева, 2021. 108 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2012. 364 с.
3. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підр. для 1 кл. спеціальних закл. заг. середньої освіти (у 3-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ : Оріон, 2018.
4. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2) Київ : Оріон, 2019.
5. Пономарьова К. І. Українська мова та читання: підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Київ: Оріон, 2020.
6. Пономарьова К. І., Гайова Л.А. Українська мова та читання: підручник для 4 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (у 4-х частинах) (Н 54.1- 54.2). Ч.1-2. Київ :Оріон, 2021.
7. Програми для загальноосвітньої школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий - перший класи) / Під ред. М. К. Шеремет. Київ, 2005
8. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ :Освіта, 2007. 345 с.
9. Савченко М.А., Калатало Л.С., Колупаєва А.А. Буквар для підготовчих - перших класів шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. Київ, 2001.
10. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2004. с.
11. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів. *Педагогіка та методика: спеціальні. Збірник наукових статей*. Київ, 2001. с.

12. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із важкими порушеннями мовлення :навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2012. 208 с.

ДОДАТКОВА

13. Анісімова Г. О. Нікулочкіна Г. О. Сучасний урок у початковій школі: традиції та інновації (навчально-методичний посібник). Тернопіль :Мандрівець, 2013. 104 с.

14. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Київ :Видавничий дім «Слово», 2004. 344 с.

15. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія. Київ :Видавничий дім «Слово», 2004. 374 с.

16. Бондаренко О. Формування читацької компетентності молодших школярів. *Початкова школа* :науково-методичний журнал. 2014. № 5. С. 6-8.

17. Бульбах Т. Підготовка та проведення уроків з мультимедійною підтримкою в початкових класах. *Початкова школа* :науково-методичний журнал. 2015. № 3. С. 56-58.

18. Вашуленко О. Варіативність уроків літературного читання. *Учитель початкової школи*:науково-методичний журнал. 2015. № 4. С. 27-28.

19. Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою. Київ :Педагогічна думка, 2003. 144 с.

20. Єргіна О. В. Сучасний урок і мультимедійні технології :досвід і перспектива. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2008. № 2. С. 12-16.

21. Заплатна С. М. Сучасний підхід до проблеми логопедичного обстеження дітей з недорозвитком мовлення. *Педагогіка та методика* : спец. зб. наукових статей. Вип. II. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. С. 8-13.

22. Капська А. Й. Виразне читання. Практичні і лабораторні заняття : навчальний посібник / А. Й. Капська. Київ :Вища школа, 1990. 175 с.

23. Кирей І. Ф., В. А. Трунова. Методика викладання каліграфії в початковій школі. Київ :Вища школа, 1994. 153 с.

24. Конопляста С. Ю. Формування просторового мислення у дітей із системними мовленнєвими вадами, обумовленими затримкою психічного розвитку.

Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. Наукових праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. № 4. С. 105-112.

25. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : навчальний посібник / К. Я. Климова. Київ : Ліра-К, 2006. 240 с. 5.

26. Манько Н. В. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. *Дефектологія*. 2006. № 1. С. 41-44.

27. Мартиненко В. Сутнісні характеристики читацької компетентності молодших школярів. *Початкова школа : науково-методичний журнал*. 2013. № 12. С. 3–7.

28. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / автор. колект. : Н. М. Стадненко, Т. Д. Ілляшенко, Л. В. Борщевська, А. Г. Обухівська. Кам'янець-Подільський : Абетка, 1988. 170 с.

29. Науменко В. О. Психолого-педагогічні основи навчання читання у початковій школі. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 3-6.

30. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2006. 192 с.

31. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови у дітей. Київ : Рад. шк. 1983. 321 с.

32. Савченко О. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 362 с.

33. Савченко О. Сучасний урок: суб'єктивність навчання і варіативність структури. *Початкова школа : науково-методичний журнал*. 2011. № 9. С. 11-15.

34. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ : Освіта, 2007. 345 с.

35. Соботович Є., Трофименко Л. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності. *Дефектологія*. 2000. № 1. С. 16-19.

36. Стадник Л. Формування і розвиток мотивації на уроках читання. *Початкова школа : науково-методичний журнал*. 2014. № 1. С. 19-22.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Фурман Ольга Федорівна
Смоляк Володимир Мирославович

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови»
для студентів 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Редактор – Н. В. Руколянська
Комп'ютерна верстка та макет – І. С. Шишлова

Підписано до друку 18.04.2023
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк Riso.
Ум. друк. арк 3,49.
Наклад 100 пр.

Видавництво комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Україна, 69017, м. Запоріжжя, вул. Наукового містечка, 59.
Свідоцтво: ДК № 7031 від 27.12.2019 р.
тел./факс: (061)283-20-01, (061)283-20-05.
E-mail: info@khnnra.zp.ua
Сайт: khnnra.edu.ua